

KAMBIYO SENETLERİNDE TAHRİFAT KAVRAMI ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER

Dr. Öğr. Üyesi Nevin MERAL*

Öz

Kambiyo senetleri metninde, senet tedavüle çıkarıldıktan sonra çeşitli değişiklikler meydana gelebilir. Bu değişikliklerin bir kimsenin menfaatine kasti olarak yapılması halinde kambiyo senetlerinde tahrifat gün-deme gelebilir. Diğer taraftan kambiyo senetlerinde değişikliğin düzenlendiği, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 748'e göre, kural olarak eski metne imza atanlar önceki metne göre; değiştirilmiş metne imza atanlar ise yeni metne göre sorumlu tutulur. İlgili düzenleme karşısında, 6762 sayılı eski TTK (eTTK) m. 660'taki 'tahrifat' ifadesinin aynı şekilde korunmadığı açıktır. Bu kapsamda hala hukukumuzda yerini koruyan tahrifat kavramının anlamı ve kapsamının yakından incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada TTK m. 748'deki 'poliçe metnindeki değişiklik' ifadesinin, eski kanundaki anlamını koruyup korumadığı ve tahrifatın bu hüküm bağlamında hangi hallerde ortaya çıkabileceği incelenmiştir. Bunun yanı sıra TTK m. 748 dışında kalan ama tahrifat olarak nitelendirilen bazı durumlar da çalışmada ele alınmıştır. Bu şekilde tahrifat kavramının tanımlanması ve özellikle TTK m. 748'deki değişiklik ifadesi ile ilişkisinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

* Dr. Öğr. Üyesi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Özel Hukuk Bölümü, Ticaret Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye | Asst. Prof., Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Law, Department of Private Law, Commercial Law Department, Ankara, Türkiye.

✉ n.meral@aybu.edu.tr • ORCID 0000-0001-6205-2680.

✂ **Atıf Şekli** | Cite As: MERAL, Nevin: "Kambiyo Senetlerinde Tahrifat Kavramı Üzerine Bazı Değerlendirmeler", SÜHFD, C. 33, S. 2, 2025, s. 1645-1676.

✂ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✂ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Anahtar Kelimeler

• Kambyo Senetleri • Kayıtların Çizilmesi • Senet Metninde Yapılan Değişiklikler • Sahtecilik • Tahrifat

SOME EVALUATIONS ON THE CONCEPT OF FALSIFICATION IN NEGOTIABLE INSTRUMENTS

Abstract

Negotiable instruments can be variously altered in their text after being put into circulation. When these alterations are intentionally made with the purpose of providing advantage to someone, then it may be called falsification. In this regard, according to the Article 748 of the Turkish Commercial Code (TCC), in which alterations to the negotiable instruments are regulated, signatories to the original text of the negotiable instrument are held accountable according to the original text, while signatories to the altered text are held accountable according to the new text. It seems clear that the wording 'falsification' of the Art. 660 of the previous TCC no. 6762 is not kept in the new regulation. In this regard, it is necessary to closely examine the concept and scope of falsification, which still exist in Turkish law. This study analyses whether the phrase 'alterations in the text of bill of exchange' in art. 748 of the TCC still preserves the meaning it had under the previous Code no. 6762 and under which circumstances falsification may occur within the scope of this provision. Moreover, circumstances which may be regarded as falsification, outside of the art. 748 of the TCC are considered in this study. Thereby, it is aimed in this study to define the concept of falsification and to determine its relationship with the concept of alteration in the art. 748 of the TCC.

Keywords

• Negotiable Instruments • Crossing Out of Entries • Alterations of Texts of Negotiable Instrument • Forgery • Falsification

GİRİŞ

Kambyo senetleri tedavüle çıkarıldıktan sonra bazı kayıtların çizilmesi, değiştirilmesi veya senede eklenmesi mümkündür. Senet metninde değişiklik yapılması hali genel itibariyle TTK m. 748'de düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca, eski metne imza atanların eski metne göre; değiştirilmiş metne imza atanların da değişik metne göre sorumlu olacakları esas kabul edilmiştir. Bir kambyo senedinde yapılan değişiklik her zaman tahrifat anlamına gelmediği gibi, her zaman TTK m.

748 kapsamında da değerlendirilmez. Kambiyo senetlerinde yapılan tahrifat, senedi bozmak suretiyle bir yarar sağlanmak amacıyla yapılan değişikliktir. Tahrifatın TTK m. 748 anlamında senet metninde değişiklik olduğu görüşü, yargı kararlarında ve öğretide hakimdir. Bu çalışma kapsamında tahrifatın ilk boyutuyla çoğunlukla TTK m. 748 anlamında değişiklik kavramına denk geldiği, ancak diğer boyutuyla, ilgili hükmün uygulama alanı dışında kalan durumlar için kullanılabildiği savunulacaktır.

Bu doğrultuda çalışmanın ilk kısmında tahrifat kavramı açıklanmaya çalışılacaktır. Çizilecek kavramsal çerçevede tahrifatın tanımı yapılacak ve TTK m. 748 ile olan ilişkisi açıklanacaktır. Tahrifatın, bu hükümdeki değişiklik kavramı ile kesişen, ancak aynı zamanda onu aşan anlamı bulunmaktadır. TTK m. 748 bağlamında tahrifat, bir senet metninin çeşitli unsurlarının kasten ve ilgisinin menfaatine değiştirilmesi suretiyle senedin bozulmasıdır. Özel olarak eksik senedin doldurulması veya açık senedin doldurma yetkisinin bulunmadığı veya yetkinin aşıldığı durumlarda tahrifattan söz edilir. Ayrıca TTK m. 748'in uygulanmadığı bazı tahrifat hallerinde özel düzenlemeler ihdas edilmiştir. TTK m. 812 bağlamında çekte yapılan tahrifat ayrıca düzenlenmiştir. Diğer taraftan senette kambiyo vasfını ortadan kaldıran tahrifatın yapılması sonucunda, borçlu tahrifata dayanarak her zaman bu defiyi ileri sürebilecektir. Son olarak da TCK'da düzenlenen resmî belgede sahtecilik suçuna sebebiyet veren tahrifattan da bahsedilecektir.

Çalışmanın ikinci kısmında, tahrifat olarak kabul edilmeyen, hukuka uygun şekilde kendisine sonuç bağlanan senet metnindeki değişikliklere ilişkin durumlardan kısaca bahsedilecektir. Sonuç olarak da tahrifat niteliğinde bile olsa bazı istisnai şartlarda senedin, iyiniyetli hamilleri ve işlem güvenliğini korumak adına düzenleyenin, değişiklikten sonraki metne göre sorumlu olması üzerinde durulacaktır. Tahrifat kabul edilen hallerde dahi her zaman net bir yaptırımın olmadığı, somut olaya göre tahrifatın sonucunun değişiklik gösterebileceği savunulacaktır.

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. Kavram Olarak Tahrifat

Sözlük anlamı itibariyle Arapça kökenli bir kelime olan tahrifat, bir şeyin aslını bozmak, üzerinde oynama yaparak anlamını değiştirmek

demektir¹. Kambiyo senetlerinde tahrifat ise tedavüle çıkarılmasından sonra senet metninin veya unsurlarından herhangi birinin ilgililerin tamamının rızası olmaksızın değiştirilmesi, karalanması, kazınması, silinmesi veya bozulması anlamına gelmektedir². Tahrifat, ya senet metninde halihazırda yer alan bir unsurun senetten çıkarılması veya bu unsurun çeşitli şekillerde değiştirilmesi ya da metne yeni bir unsurun bir şekilde eklenmesi suretiyle yapılabilir³. Tahrifatın bu şekilde ifade edilmesi, TTK m. 748’de düzenlenen senet metninde değişiklik yapılması düzenlemesine fazlasıyla benzemektedir. Ancak iki kavram arasında benzerlik bulunmakla birlikte, bunun ötesinde her iki kavramın farklı anlamları da ihtiva ettiği söylenebilir. Dolayısıyla öncelikle bu iki kavram arasındaki ilişkinin belirlenmesi, tahrifatın bu çalışma kapsamında tam olarak hangi anlamda kullanıldığının anlaşılması için gereklidir.

TTK m. 748 hükmünde yer alan ‘senet metnindeki değişiklikler’ ifadesinin, doğrudan tahrifat anlamına geldiği bazı yargı kararlarında⁴ ve öğretide bir grup yazar tarafından kabul edilmektedir⁵. Ancak bu

¹ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <<https://sozluk.gov.tr/>> (s.e.t. 21.05.2025).

² Benzer yönde bkz. **CİNBAŞ**, Mustafa Eser: Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Değişiklikler ve Sahtecilik, Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, Konya 2022, s. 93; **COŞKUN**, Mahmut: Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Seçkin, Ankara 2016, s. 112; çekte tahrifat için kullanılan benzer ifadeler için bkz. **BOZER**, Ali/ **GÖLE**, Celal: Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2018, s. 391; **ORUÇ**, Kübra Betül: “Tahrif Edilmiş Çekte Muhatabın Sorumluluğu”, Konya Barosu Dergisi, C. 1, S. 1, 2022, s. 194.

³ **ERDEM**, Nuri: Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Değişiklikler (Tahrifat), Vedat, İstanbul 2008, s. 22.

⁴ Bkz. Y. 19. HD, 15.03.2017, E. 2016/6499, K. 2017/2145 Sayılı Kararı: “...poliçe metninde tahrifatı düzenleyen ve bonolara da uygulanması gereken TTK’nın 748. maddesine göre bir poliçe metninin tahrif edildiği hallerde tahrifattan önce imza koyanların eski metne göre sorumlu olduğu...”. Benzer şekilde, Y. 12. HD., 18.6.2013, E. 2013/13751, K. 2013/22808 Sayılı Kararı (Lexpera, Erişim Tarihi: 04.09.2024); HGK, 09.12.2021, E. 2017/2737, K. 2021/1640; HGK, 17.04.2024, 18/184 K. Sayılı karar: “Kambiyo senedinin lehtara verilmesinden sonra senet metninde yapılan değişikliklere tahrifat denir. Şekli unsurları tamam tedavüldeki senede bazı ilaveler yapılabilir veya bazı kayıtlar silinip, karalanabilir.” (Lexpera, Erişim Tarihi: 25.09.2024). Biz bu görüşe katılmamakta ve lehtara teslim edildikten sonra senette yapılan her değişikliğin tahrifat anlamına geldiğini düşünmemekteyiz.

⁵ Bkz. **ÖZTAN**, Fırat: Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, Turhan, Ankara 1997, s. 862; **ERDEM**, s. 3-4. Ayrıca Adliye Encümeni Mazbatasında da şu ifadeler yer almıştır: “Madde 660: Bu maddedeki değişiklikten kasıt, sahtelik şeklindeki değişiklik olduğundan maddenin ilk kısmı bunu açıkça anlatacak şekilde ve «değiştirildiği» yerine «tahrif edildiği»

ifadenin her şartta tahrifata işaret ettiğini söylemek kanaatimizce uygun değildir⁶. Nitekim tahrifat, TTK m. 748 anlamında senet metninde değişiklik yapılması boyutunun yanı sıra bu maddedeki anlamı aşan farklı bir boyuta da sahiptir. Esasen tahrifatın bu iki boyutu ayrı ayrı öğretide ve yargı kararlarında tartışılmış olsa da bir bütün olarak tahrifat başlığında tartışılmamıştır. Ayrıca tespit edebildiğimiz kadarıyla tahrifatın, TTK m. 748'deki değişiklik kavramından ayrıldığı hususuna öğretide pek değinilmemiştir. İlk boyutuyla tahrifat, bir senedin aslının kötünietle ve ağır şekilde hasara uğratarak bozulmasıdır ki bu durumda kavram, TTK m. 748'deki senet metninde değişiklik olarak da karşımıza çıkar. İkinci boyutuyla tahrifat, senedin kambiyo vasfını yitirmesine yol açan bozulmalar ve değişiklikleri ifade etmektedir.

TTK m. 748'in gerekçesine bakıldığında, 6762 sayılı eTTK m. 660 hükmünün dilinin güncelleştirilerek aynen korunduğu belirtilmektedir. eTTK m. 660 hükmünde açıkça '*tahrifat*' olarak ifade edilen değişiklikler, yeni kanunla İsviçre Borçlar Kanunu m. 1068'e⁷ uygun şekilde '*senet metnindeki değişiklikler*' ifadesine evrilmiştir⁸. Türkçeleştirme aşamasında bu iki ifade arasında küçük ama bizce önemli bir fark ortaya çıkmıştır: tahrifat ve değişiklik kavramlarının bir noktada kesiştiği, ama tamamen aynı anlama gelmediği hususu.

"Senet Metninde Değişiklikler" kenar başlığına sahip eTTK m. 660'ın gerekçesine bakıldığında da "[b]u maddedeki değişiklikten kasıt,

sözleri konularak değiştirilmiştir", bkz. TTK Layihası ve Adliye Encümeni Mazbatası, Esas No: 1/150, Karar No: 50, 04.06.1956, s. 389.

⁶ Benzer yönde bkz. **KENDİGELEN**, Abuzer/ **KIRCA**, İsmail: Kıymetli Evrak Hukuku, 7. Baskı, On İki Levha, İstanbul 2023, para. 417; **CİNBAŞ**, s. 97; nitekim aslen TTK m. 748'in (eTTK m. 660) tahrifatı düzenlediğini düşünen ve kanun koyucunun 'tahrifat' kavramını bilinçli şekilde ilgili maddede kullanmış olduğunu belirten *Erdem* de bu hükmün, bir borçlunun haberi veya rızası olmaksızın senette hamil tarafından kasten yapılan değişiklik sonrası hala geçerli olan senede göre sorumlulukların belirlenmesinde kullanıldığını ifade etmektedir, bkz. **ERDEM**, s. 23-24.

⁷ Metnin orijinalinde de (1068 OR) senet metnindeki değişiklikler olarak çevirebileceğimiz '*Änderung*' ifadesi kullanılmaktadır: "*Wird der Text eines Wechsels geändert, so haften diejenigen, die nach der Änderung ihre Unterschrift auf den Wechsel gesetzt haben, entsprechend dem geänderten Text Wer früher unterschrieben hat, haftet nach dem ursprünglichen Text*"

⁸ TTK m. 748'in madde gerekçesi ise "[b]u madde, 6762 sayılı Kanunun 660 ıncı maddesinden, dili güncelleştirilerek aynen alınmıştır." şeklindedir. Söz konusu ifade değişikliğinin sebebi ise gerekçede gösterilmemektedir.

sahtelik şeklindeki değişiklik olduğundan maddenin ilk kısmı bunu açıkça anlatacak şekilde ve «değiştirildiği» yerine «tahrif edildiği» sözleri konularak değiştirilmiştir»⁹ denilmektedir. Bu şekilde, ‘değişiklik’ kavramının daha özel bir haline işaret ederek ‘tahrifat’ ifadesinin kullanıldığı ve bu iki kavramın farklılığının eski kanun döneminde de gözönüne alındığı görülmektedir. Ayrıca kanun koyucunun eTTK m. 660 hükmünün kenar başlığında kullandığı ‘Senet Metnindeki Değişiklikler’ ifadesi, günümüz Türkçesine uygun ve güncel olmasına rağmen madde metninde yukarıdaki gerekçe ile değişikliğe gidilip ‘tahrifat’ kavramı tercih edilmiştir.

TTK m. 748 hükmü anlamında değişiklik, tahrifat ile bazı durumlarda kesişen, ancak onu aşan bir anlama da sahiptir. Öğretide bu husus şu şekilde ifade edilmiştir: “TK 748’in açık ifadesi karşısında, değişikliğin ‘tahrifat’ anlamına gelecek kasti bir harekete dayanması şart değildir”¹⁰. Diğer bir ifadeyle bu hüküm anlamında senet metninde değişiklik kavramı, özel düzenleme ile öngörülen değişiklikler dışında, bazı durumlarda tahrifatı ve bazı durumlarda da senette yapılan ve tahrifat boyutuna varmayan değişiklikleri kapsamaktadır. Bu sebeple, poliş metninde değişiklik yapılmasına zaman zaman kanun koyucu tarafından izin verilmiş olsa da kanaatimizce tahrifat farklı bir kavramdır.

B. Tahrifatın Görünüm Şekilleri

1. TTK m. 748 Bağlamında Tahrifat

a. Genel Olarak

Kambiyo senetlerine güveni arttırmayı amaçlayan¹¹ ve tahrifatın görünüm şekillerinden biri olan TTK m. 748 hükmü uyarınca, poliş metninde değişiklik yapılabileceği anlaşılmaktadır. TTK m. 748 uyarınca senet metninde değişiklik yapıldığı takdirde, ayrıca ve açıkça izin veya icazet vermemeleri halinde her imza atan kişi, senedin o andaki metninden sorumlu olmaktadır. Polişlere ilişkin bu hüküm, TTK m. 778/1-g uyarınca bonolar ve TTK m. 818/1-ö uyarınca çekler hakkında da

⁹ Türk Ticaret Kanunu Layihası ve Adliye Encümeni Mazbatası (1/150) Devre X, İçtima 2, Sıra Sayısı 198, s. 389 < https://www.lexpera.com.tr/Appendix/REASONING_TR/GK801K6762RGG_156717523_1.pdf > (s.e.t. 20.05.2025). Vurgu, tarafımızca eklenmiştir.

¹⁰ KENDİGELEN/ KIRCA, para. 417.

¹¹ ÇAMOĞLU, Ersin: “Çizilmiş Cironun Hukuki Sonuçları”, BATİDER, C. 35, S. 2, 2019, s. 7.

uygulanmaktadır. Dolayısıyla kambiyo senedindeki değişiklikler anlamında adeta bir torba hüküm mahiyetinde olan bu düzenleme, esasen tahrifat konusunda da ne yapılacağına ilişkin temelde yol göstericidir.¹²

TTK m. 748 uyarınca yapılan bir değişiklikten bahsedilebilmesi için öncelikle senedin poliçe için TTK m. 671, bono için TTK m. 776 ve çekler için TTK m. 780 hükümlerinde öngörülen zorunlu şartları taşıyan bir kambiyo senedi niteliğinde olması gerekir¹³. Tahrifata uğramış bir senedin, zorunlu unsurlarına hanel gelmediği sürece hala geçerli şekilde tedavül edebileceği göz ardı edilmemelidir¹⁴. Nitekim düzenleyen açısından artık senedin temsil ettiği borç ‘görünüşte’ doğmamış olsa da senede imza atan diğer borçlular, imzaların bağımsızlığı ilkesi uyarınca değişik metne göre sorumlu kalmaya devam eder.

Değişikliğin ayrıca, senedin lehtara tesliminden sonra yapılması gerekir, senet henüz düzenleyenin elinde iken metin üzerinde yapılan değişiklikler, hükmün uygulama alanına girmez¹⁵, tahrifat da kabul edilmez. Senet metninde yapılan değişikliğin tahrifata vücut verip vermediği ve bunun sonucunun ne olduğunun değerlendirmesi, senedin hukuka uygun şekilde düzenlenip tedavüle çıktıktan sonra üzerinde değişiklik yapılması halinde gündeme gelebilir¹⁶. Senet tedavüle çıktıktan sonra hamil, senette adı geçen herhangi bir kimsenin onayını veya rızasını almaksızın senet metninde değişiklik yapabilmektedir¹⁷. Ancak bu çalışma amacına uygun şekilde, ilgili değişikliğin tahrifat boyutunda kasti bir hareketle yapılmış olması halinde TTK m. 748 uygulama alanı bulacaktır¹⁸.

Hükmün uygulama alanı bulabilmesi için tahrifatın ayrıca ‘senet metninde’ yapılmış olması gerekir. Senet metni kavramına, sadece

¹² YILDIZ, Burçak: “Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Tahrifat (TTK m. 748) Uygulamasına İlişkin Bazı Değerlendirmeler” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2024, C. 26, S. 1, s. 107-108.

¹³ YILDIZ, s. 109 vd.

¹⁴ ERDEM, s. 43; YILDIZ, s. 128.

¹⁵ YILDIZ, s. 111.

¹⁶ Senet düzenlendikten sonra ancak tedavüle çıkmadan evvel düzenleyen tarafından değiştirilirse, bu durum TTK m. 748 kapsamında değerlendirilmez. Nitekim lehtar da dahil tüm borçlular, senedin değişik haliyle sorumlu olurlar, bkz. ÖZTAN, s. 865.

¹⁷ Bkz. ÖZTAN, s. 861; KENDİGELEN/ KIRCA, para. 416; YILDIZ, s. 111.

¹⁸ Benzer şekilde bkz. KENDİGELEN/ KIRCA, para. 417.

düzenleyen tarafından ikrar edilen borcun veya emredilen bir havalenin bulunduğu ana metni değil, ayrıca kambiyo senedinin ön veya arka yüzünde veya alonjda bulunan ve senetteki borçlularca yazılan kayıtların tamamı dahildir¹⁹. Diğer taraftan, senetlerin genellikle sol tarafında bulunan koçanlar, metne dahil sayılmazlar²⁰. İmza gibi senet metnine dahil olmayan kayıtlarda yapılan değişiklikler için kural olarak kıymetli evrakın iptali prosedürü işletilebilir²¹. Son olarak senet metninde yapılan değişikliklerden sonra senet, hala geçerliliğini sürdürmelidir²². Aksi halde değişiklik sonrası imza atanların değişik metne göre sorumlu olduklarından bahsedilemez.

Kural olarak haksız fiil niteliğindeki²³ tahrifatın uygulamada senet metninde daha çok bedel ve vade unsurlarının üzerinde yapıldığı görülmektedir²⁴. Sıklıkla karşılaşılan bedel üzerinde yapılan tahrifatın tespit edilmesi halinde, burada ikili bir ayırım yapmak gerekir. TTK m. 676 hükmü uyarınca, bedel senet üzerinde aynı anda yazı ve rakamla belirtilmiş ve bu ikisi birbirinden farklıysa, yazıyla yazılan bedele üstünlük tanınacaktır. Bu durumda hangi bedelin geçerli olması gerektiğine ilişkin yargılama yapılması ve somut olaya göre karar verilmesi gerekir²⁵. Tahrifat sadece rakam üzerinde yapılmış olup yazı ile

¹⁹ **KINACIOĞLU**, Naci: Kıymetli Evrak Hukuku, 4. Baskı, Gazi Büro Kitabevi, Ankara 1993, s. 157; **BAUMBACH**, Adolf/ **HEFERMEHL**, Wolfgang: Kurz Kommentar, Wechselgesetz und Schechgesetz, Band 26, 13. Auflage, Verlag, Münih 1981, s. 323. Ayrıca imzaların kural olarak senet metnine dahil olmaması gerektiğine yönelik bkz. **ÖZTAN**, s. 863; **ÜLGEN**, Hüseyin/ **HELVACI**, Mehmet/ **KENDİGELEN**, Abuzer/ **KAYA**, Arslan: Kıymetli Evrak Hukuku, 12. Baskı, On İki Levha, İstanbul 2019, s. 165; **YILDIZ**, s. 113; karşı. **ERDEM**, s. 16.

²⁰ **YILDIZ**, s. 112.

²¹ **ÜLGEN/ HELVACI/ KAYA/ NOMER ERTAN**, s. 165; **YILDIZ**, s. 113; **COŞKUN**, s. 112; ancak bu iptal hükümlerine, senetteki imzanın tamamen yok edilmesi halinde gidilmesi; sadece imzada tahrifat yapılması halinde TTK m. 748'in uygulanması gerektiğine yönelik bkz. **ERDEM**, s. 16.

²² **YILDIZ**, s. 113.

²³ **DOMANIÇ**, Hayri: TTK Şerhi IV- Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1990, s. 391; **KENDİGELEN/ KIRCA**, para. 421; **CİNBAŞ**, s. 94; **ERDEM**, s. 48; **COŞKUN**, s. 113.

²⁴ **KENDİGELEN/ KIRCA**, para. 418; **YILDIZ**, s. 112; senet üzerinde yapılabilen tahrifata ilişkin ayrıntılı örneklendirmeler için bkz. **BİLGİN**, Mahmut: "Kambiyo Senetlerinde Tahrifat (Değişiklik) Yapılması", Dokuz Eylül Üni. HFD, C. 11, Özel Sayı 2009, 2010, s. 989-1004.

²⁵ **BİLGİN**, s. 990.

bedelin sonradan doldurulması söz konusuysa, borçlu tahrifattan önceki eski bedele göre sorumlu olacaktır. Nitekim bir kararında Yargıtay, “[d]airemizin yerleşmiş içtihatlarına göre bu durumda yani rakamla miktar hanesinde tahrifat yapıldığı ve yazı ile miktar hanesinin ise hamil tarafından doldurulduğu hallerde TTK. nun 588. maddesinin uygulanacağı ve senedin tahrifattan önceki miktar için geçerli sayılması gerektiği açıklığa kavuşturulmuş bulunmaktadır.” şeklinde yorumda bulunmuştur²⁶. Ancak Yargıtay, “...el yazısı ile yazılmış olan bölüme itibar edilebilmesi için rakamla yazılı olan bölümde herhangi bir tahrifatın bulunmaması gerekir. Somut olayda senedin rakamla yazılan kısımda tahrifat olmasından dolayı el yazısı ile yazılan bölüme itibar edilemez”²⁷ şeklinde karar vermiştir. Buna göre, rakamla yazılan bedel üzerinde bir tahrifat söz konusuysa, TTK m. 676 hükmü uygulama alanı bulmaz, doğrudan TTK m. 748 hükmü uygulanır²⁸. Örneğin bedele ilişkin değişiklikte, eski bedel üzerine imza atanların sorumlulukları o bedelle sınırlı olarak varlığını devam ettireceğinden, sonrasında bedel arttırılmışsa, daha düşük eski bedeli ödeyen asıl borçlu, senedin kendisine iadesini isteyemez. Ancak ödeme yapan borçlu, tıpkı kısmi ödemede bulunmuşçasına TTK m. 709 uyarınca, senedin üzerine bu ödemenin yazılmasını ve kendisine bir makbuz verilmesini talep etme hakkına sahiptir²⁹.

Diğer taraftan senet bedeli, tahrifat sonucu düşürülmüşse, burada asıl borçlu, ayrıca bu değişikliğe rıza göstermediği sürece eski yüksek bedele göre sorumlu olmaya devam edecektir. Ancak değişiklikten sonraki imza sahibi başvuru borçlularından birinin bu senede ödeme yapması halinde, kendisinden önce gelen ve değişiklikten evvel imza sahibi olan bir başvuru borçlusuna tekrar başvurması halinde, başvuru hakkı ilk kez kullanılacaktır³⁰. Yani burada TTK m. 726 hükmü değil, TTK m. 713 hükmü işlerlik kazanır.

²⁶ Y. 11. HD., 04.02.1987, E. 1986/6874, K. 1987/550 Sayılı karar (Lexpera, Erişim Tarihi: 13.10.2024).

²⁷ Y. 19. HD., 18.10.2016, E. 2016/2316, K. 2016/13431 Sayılı Kararı; benzer yönde bkz. Y. 19. HD., 07.05.2013, E. 2013/5099, K. 2013/8312 Sayılı kararı (Lexpera, Erişim Tarihi: 11.10.2024).

²⁸ Söz konusu uygulama, tamamen yargı kararlarıyla gelişmiştir, bkz. YILDIZ, s. 131.

²⁹ KINACIOĞLU, s. 158; ÖZTAN, s. 866; BİLGİN, s. 989; ERDEM, s. 55-56; YILDIZ, s. 129, dn. 101; benzer şekilde Alman hukukunda benzer düzenleme getiren 39 WG uygulanması gerekir, bkz. BAUMBACH/ HEFERMEHL, s. 323.

³⁰ ÖZTAN, s. 867; BAUMBACH/ HEFERMEHL, s. 324.

Kambiyo senetlerinde vade üzerinde tahrifat yapılması halinde somut olaya göre farklı durumlar ortaya çıkabilmektedir. Vadenin değiştirilmesi halinde, eski vadeye göre çekilen protesto sonucu ödeme yapan başvuru borçlusu, değişik metne imza atmış ve yeni vadeye göre sorumlu olan başvuru borçlusuna müracaat edebilmek için tekrar protesto çekmek zorunda kalabilir³¹. Var olan vadenin üzerinin çizilmesi halinde, senedin artık görüldüğünde vadeli olarak tedavül edeceği söylenebilir. Bu yöndeki bir kararında Yargıtay, “[d]ava konusu kambiyo senedinin vade tarihinde tahrifat yapılmış olması, senedin kambiyo vasfını etkilemez. Senet, görüldüğünde ödenecek senet vasfında olur” şeklinde hüküm tesis etmiştir³². Yalnızca senedin vadenin bulunduğu haline imza atanlar o vadeyi esas alarak başvuru gibi işlemlerini yapmalıdır.

Tahrifat bazen senedin başka unsurlarında meydana gelebilmektedir. Buna göre örneğin lehtarın adında bir tahrifat yapılmışsa, senedin türüne göre burada bir ayırım yapmak gerekir. Nama ve emre yazılı senetlerde, düzenleyen, lehtarın kim olduğunu bileceği için, bu kısımda yapılan bir tahrifat dolayısıyla düzenleyen, yanlış kişiye ödeme yaptığından bahisle borcundan kurtulamaz³³. Nama yazılı senetlerde, lehtara ilişkin kayıta değil de halefiyete ilişkin kayıta bir tahrifat söz konusuysa, halefiyet, hukuki işleme dayanmıyorsa o zaman genel kural uygulanır ve borçlu yetkili olmayan hamile yaptığı ödemedenden dolayı sorumlu olur, aynı senede tekrar ödeme yapması gerekebilir³⁴.

Sonuç olarak tahrifatın ilk anlamı, TTK m. 748’de çoğunlukla karşılığını bulmuştur, ancak bazı durumlarda kanun koyucu özel birtakım düzenlemelerle tahrifatın varlığını kabul edebilir. Tahrifatın o sebeple TTK m.748’i aşan bir yönünün olduğundan bahsedilebilir. Bu anlamda TTK m. 812 hükmü ile TCK m. 204 ve 210 hükümleri özel tahrifat

³¹ KINACIOĞLU, s. 159; ya da senet bedelinin düşürülmesi halinde, daha yüksek bedelli senede imza atan başvuru borçlularına karşı kullanmak amacıyla da o anki hamil aynı şekilde senedi elinde bulundurmak ve protesto çekmek zorunda olabilir, BÜLOW, s. 331.

³² Y. 19. HD, 9.12.2015, E. 2015/7437, K. 2015/16554 Sayılı karar (Lexpera, Erişim Tarihi: 13.10.2024).

³³ ÖZTAN, s. 138.

³⁴ ÖZTAN, s. 138; Halefiyet alacağın temlikine dayanıyorsa, temlik beyanının borçluya bildirip bildirilmemesine göre durum değişeceği için, düzenleyenin bu durumda haberi olmasına rağmen yetkili olmayan hamile ödeme yapmışsa, senede tekrar ödeme yapması kaçınılmazdır, ÖZTAN, s. 138.

düzenlemeleridir. Tahrifatın sonucu genel olarak kişinin tahrifat define muhatap olması iken bu özel düzenlemelerde yaptırımlar ayrıca öngörülmüştür. Bu özel düzenlemelere geçmeden evvel, açık ve eksik senetlerin doldurulmasına özel birtakım hususlara değinilecek ve tahrifatın oluşuma sebep olabilecek haller açıklanacaktır.

b. Doldurma Yetkisinin Bulunmadığı veya Aşıldığı Hallerde Açık Senedin Doldurulması

İmza haricinde³⁵ kanuni asgari koşulları sağlanmadan bir senedin lehtara verilmesi ve doldurma anlaşmasına uygun şekilde doldurduktan sonra lehtarın senedi tedavüle çıkarması halinde açık senetten söz edilir³⁶. Bu durumda özellikle doldurma anlaşmasına göre doldurma yetkisinin devredilmediği konular açısından, senedin bu konularla bağlantılı unsurlarının doldurulması tahrifat niteliğinde olacaktır³⁷. Bu durum, hangi unsurun doldurma anlaşmasıyla sonradan doldurulması yetkisinin bırakıldığına göre değişkenlik gösterebilir. Örneğin senede faiz kaydının konulması hususunda herhangi bir anlaşma bulunmamasına rağmen, lehtarın faiz kaydı eklemesi, tahrifat niteliğindedir.

Anlaşmaya aykırılık iddiası, senette borçlu olarak görünen ve imzası bulunan açısından nisbi defi niteliğindedir³⁸. Yetkili hamile karşı

³⁵ Açık senet için hangi unsurun asgari olarak sağlanması gerektiği öğretide tartışmalı olsa da baskın görüş uyarınca imza tek başına yeterli olmaktadır, **POROY**, Reha/ **TEKİNALP**, Ünal: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 23. Baskı, Vedat, İstanbul 2019, para. 221; **TEKİL**, Fahiman: Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1980, s. 120; **ÖZTAN**, s. 506, **ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA**, s. 158; **KENDİGELEN**, Abuzer: Çek Hukuku, 5. Baskı, On İki Levha, İstanbul 2019, s. 144; **CAN**, Mertol: Kıymetli Evrak Hukuku, İmaj, Ankara 2015, s. 83; **CİNBAŞ**, s. 108; **STANZL**, Gustav: Wechsel-, Scheck- und sonstiges Wertpapierrecht, Köln 1957, s. 49; **KARL**, Peter: Wechsel- und Scheckrecht: Allgemein verständliche Darstellung und Kommentar, 2. Auflage, Herne-Berlin 1960, s. 73.

³⁶ Öğretide unsurları tam olmayan bir senedin varlığı halinde, bu senedin açık mı eksik senet mi olduğunun belirlenmesine yönelik olarak senetle birlikte bir doldurma anlaşmasıyla yetki devrinin de yapıldığının karineten kabul edilmesi gerektiğine ilişkin bir görüş mevcuttur. Buna göre açık kambiyo senedi karinesi olarak nitelendirilen bu durumun aksini iddia eden tarafın, ortada bir doldurma anlaşmasının bulunmadığını yani eldeki senedin, eksik senet olduğunu ispat etmesi gerekir, bkz. **TÜZEMEN ATİK**, Ebru: Açık Kambiyo Senetleri, 3. Baskı, Seçkin, Ankara 2021, s. 150-151; **POROY/ TEKİNALP**, para. 220.

³⁷ **TÜZEMEN ATİK**, s. 147.

³⁸ Anlaşmaya aykırılık definin niteliğine ilişkin öğretideki görüşler ve tartışmalar için bkz. **TÜZEMEN ATİK**, s. 261 vd. Ancak TTK m. 680 hükmünün özel düzenlemesiyle

ancak TTK m. 680 uyarınca hamilin poliçeyi kötünüyetle iktisap etmiş olması veya iktisabında ağır kusurlu olması halinde bu defi ileri sürülebilir³⁹. Sonuç olarak açık senetlerde, doldurma anlaşmasına aykırı olarak veya anlaşmada hiç yer almayan hususların doldurulduğu durumlarda veya senette halihazırda evvelden üzerinde yazılı olduğu anlaşılan ve bu unsurların tahrif edilerek değiştirildiği senetler açısından tahrifatın varlığı ve bu doğrultuda TTK m. 748'in uygulanabileceği kanaatimizce kabul edilmelidir⁴⁰.

c. Eksik Senedin Doldurulması

Eksik senet, bir senedin kambyo senedi sayılabilmesi için kanunda tanımlanan zorunlu unsurların tamamını taşımayan ve öncesinde bir doldurma anlaşması olmaksızın geçersiz şekilde tedavüle çıkarılmış senettir. Eksik senet, tahrifat yoluyla doldurularak tedavüle koyulsa ve sonrasında iyiniyetli hamil tarafından iktisap edilse dahi düzenleyen açısından söz konusu beyanın geçersizliğine ilişkin durum, bir mutlak defi niteliğindedir⁴¹. Nitekim eksik senet tedavüle çıkarıldığı sırada ortada bir doldurma anlaşması bulunmamasından ötürü, kural olarak bu eksik senedin kambyo senedi olduğundan ve senet metninde değişiklik yapıldığından söz edilemez⁴².

birlikte, anlaşmaya aykırılık definin temel ilişkiden kaynaklı bir kişisel defi olduğuna yönelik baskın görüş için bkz. **İMREGÜN**, Oğuz: Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1995, s. 58. **KARAYALÇIN**, Yaşar: Ticaret Hukuku III- Ticari Senetler (Kıymetli Evrak Hukuku), Ankara 1970, s. 120-121; **ÜLGEN/ HELVACI/ KAYA**, s. 160; **KENDİGELEN/ KIRCA**, para. 214; **YASAN**, s. 91; **TÜZEMEN ATİK**, s. 263; **BOZKURT**, Tamer: Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Yetkin, Ankara 2021, s. 191-192; **KENDİGELEN**, s. 147.

³⁹ Alman hukukunda da bu konuda benzer ölçütler kabul edilmiştir, bkz. **STANZL**, s. 50; **BROX**, Hans: Handelsrecht und Wertpapierrecht, 14. Auflage, München 1999, s. 270, Rn. 550.

⁴⁰ Aynı yönde bkz. **ÖZTAN**, s. 517; ayrıca açık senetlerde doldurma hakkının tamamen tüketildiği ve mükerrer doldurma sayılabilecek durumlarda, yetkili kişi tarafından da olsa doldurmanın gerçekleştiği hallerde TTK m. 748'in uygulama alanı bulacağına ilişkin bkz. **CİNBAŞ**, s.116.

⁴¹ **KARAYALÇIN**, s. 122; **TÜZEMEN ATİK**, s. 149; eksik senedin doldurulması, tahrifat niteliğinde olup resmi evrakta sahtecilik suçuna da vücut verir, **BOZKURT**, s. 193. Diğer taraftan somut olayın şartlarının, eksik senetteki tahrifattan önce senette imzası bulunan kimselere tahrifatın isnat edilebilmesini gerektirebileceği, ancak bu durumda da tedavül sözleşmesinin bulunmaması sebebiyle geçersizlik definin imza sahiplerince ileri sürülebileceğine ilişkin bkz. **KENDİGELEN/ KIRCA**, para. 214.

⁴² **BİLGİN**, s. 1004; **BROX**, s. 268, Rn. 547.

Hiç kimseye doldurma anlaşmasıyla senedi doldurma yetkisinin verilmediği, yani esasen eksik senedin var olduğu durumlarda, sonradan ele geçiren kişi tarafından senedin doldurulmasına TTK m. 748'in uygulanıp uygulanmayacağı belirsizdir⁴³. Çünkü iyiniyetli hamil açısından, doldurma anlaşmasına aykırı doldurularak açık senet üzerinde tahrifat yapılması ile eksik senedin hukuka aykırı şekilde doldurularak üzerinde tahrifat yapılması arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır⁴⁴. Eksik senedin sonradan yapılan değişiklik ile geçerli bir senet haline getirilmesi halinde, tahrifattan önce eksik senedi imzalayanlar hiç sorumlu tutulmazken tahrifattan sonra senedi imzalayanlar imza anındaki şartlarla sorumludur⁴⁵. Diğer taraftan eksik bir senedin daha sonra düzenleyen tarafından verilen yetkiyle başka biri tarafından doldurulması halinde, TTK m. 748/1'in kıyasen uygulanması ile senet o andan itibaren geçerli hale gelecektir⁴⁶. Ancak düzenleyen tarafından verilen bir yetki olmaksızın eksik senet, başka biri tarafından doldurulursa bu tahrifat, sahteciliğe vücut verir⁴⁷.

2. Kambiyo Senedi Vasfını Ortadan Kaldıran Tahrifat

Senet metninde, senette bulunması zorunlu olan unsurların üzerinin çizilmesi suretiyle bir tahrifat yapılması veya senede, kambiyo vasfını yitirmesine yol açacak bir kaydın eklenmesi halinde⁴⁸, zorunlu unsurlarının kaybeden senedin, artık kambiyo senedi olma vasfı da

⁴³ *Kırca*, TTK m. 748 hükmünün bu durumda da uygulama alanı bulacağından bahsetmekte iken (para. 214), aynı eserde *Kendigelen* ortada senedin içeriğinde yapılan bir değişiklik olmadığından bahisle bu hükmün açık senetlere uygulamayacağını belirtmektedir (para. 417), bkz. **KENDİGELEN/KIRCA**, para. 214 ve para. 417.

⁴⁴ **İMREGÜN**, s. 58; **POROY/ TEKİNALP**, para. 220; **TÜZEMEN ATİK**, s. 153, **BROX**, s. 268, Rn. 547.

⁴⁵ Aynı yönde bkz. **YILDIZ**, s. 111.

⁴⁶ **TÜZEMEN ATİK**, s. 149.

⁴⁷ **REİSOĞLU**, Seza: Çek Hukuku, Ankara 2011, s. 385; **TÜZEMEN ATİK**, s. 149; **BİLGİN**, s. 1005.

⁴⁸ Örneğin temel ilişki ile kambiyo senedi arasında bağlantı kurularak ilgili bir kaydın senede eklenmesi halinde, senet, kambiyo vasfını yitirir, **YILDIZ**, s. 114.

ortadan kalkacaktır⁴⁹. Bu durumda örneğin, çifte vade düzenlenmesi⁵⁰, bonoda lehtarın adının çizilmesi, düzenleme yerinin veya tarihinin çizilmesi, senette imzanın silinmesi, senedin okunamayacak şekilde karalanmış olması gibi, senedin kambiyo senedi olma vasfını yitirdiği açık bir şekilde görülebilen bu hallerde tahrifat yapılmıştır; ancak TTK m. 748'in uygulanması söz konusu olmaz⁵¹. Bu yönde verilen bir kararda Yargıtay, “TTK. nun 690. maddesi yollamasıyla bonolarda da uygulanan 588. maddesinin birinci fıkrasında, (senet bedeli hem yazı ve hem de rakamla gösterilip de iki bedel arasında fark bulunursa yazı ile gösterilen bedele itibar olunur) hükmü yer almış ise de, bu hükmün uygulanabilmesi, senetlerin rakam ve yazı kayıtlarında herhangi bir tahrifatın yapılmamış olması koşuluna bağlıdır. Çünkü, bedelin rakam ve yazıyla ayrı ayrı yazılmasındaki amaç senetlerde yapılması olası tahrifatı önlemektir. Rakam veya yazıda bir tahrifat mevcut ise, yasal anlamda gerçek bir farktan da söz edilmeyeceği gibi böyle bir hal senetlerin tedavüle çıkarılırken doldurulmuş olması ilkesine de aykırıdır.” şeklinde hüküm kurmuştur⁵². Dolayısıyla senedin tahrifat sonucu kambiyo vasfını kaybettiği bu gibi durumlarda somut olayın durumuna göre kıymetli

⁴⁹ ÖZTAN, s. 864; KENDİGELEN/ KIRCA, para. 419; ve tüm borçluların sorumluluğu da bu şekilde sona erer, POROY/ TEKİNALP, para. 363; BİLGİN, s. 987; ERDEM, s. 70; ŞANLI KABİR, Deniz: “Sahte ve Tahrif Edilmiş Çek”, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s. 62; CİNBAŞ, s. 100; benzer yönde bkz. STANZL, s. 47; BROX, s. 267, Rn. 546.

⁵⁰ Çifte vade, düzenleme tarihinin hem metin içerisinde hem de senedin üst kısmında yer alan bir senette, bu yerlerden sadece birindeki tarihte tahrifat yapılması ve diğerinin de değiştirilmesinin unutulması halinde ortaya çıkan bir durumdur. Bu halde şüphesiz, senet, kambiyo senedi vasfını yitirmektedir ve dolayısıyla bu durumda TTK m. 748 uygulanmaz, bkz. DOMANIÇ, s. 391; YILDIZ, s. 114. Ayrıca yerleşik kararlardan örnekler için bkz. Y. 12. HD, 12.12.2011, E. 2011/10086, K. 2011/28317; Y. 12. HD, 14.12.2011, E. 2011/10624, K. 2011/28974 Sayılı Karar: “...çift vadeli düzenlenen senetler, bono vasfında sayılamaz.”; Y. 12. HD., 26.6.2014, E. 2014/16268, K. 2014/18654 Sayılı karar: “tahrifat öncesi tanzim tarihinin, bononun vade tarihinden sonrasına ilişkin olduğunun belirlenmesi halinde senet kambiyo vasfını yitireceğinden ya da vade tarihinde tahrifat yapıldığının tespiti halinde yazı ile belirtilen vade tarihi ile rakam olarak belirtilen vade tarihleri farklı olması halinde çift vadeli olarak düzenlenen bonolar kambiyo vasfını kaybedeceğinden İİK. nun 170/a maddesi uyarınca takibin iptali sonucunu doğuracaktır.” (Lexpera, Erişim Tarihi: 03.10.2024).

⁵¹ YILDIZ, s. 128; BAUMBACH/ HEFERMEHL, s.323.

⁵² Y. 11. HD., 25.04.1978, E. 1978/1587, K. 1978/2170; Y. 11. HD., 18.01.1974, E. 1973/5134, K. 1974/65 Sayılı kararlar (Lexpera, Erişim Tarihi: 05.09.2024).

evrakın zıyayı ve iptali hükümlerine başvurulması gerekir, ama bir takip söz konusuysa takibin iptali olasılığı tartışılmalıdır⁵³.

Diğer taraftan değişikliğin onaylanmadığı hallerde artık değişik metne göre değil, tahrifattan önceki eski metne göre değerlendirme yapılması gerekir. Bu yöndeki bir kararında Yargıtay da "[d]ava konusu çekin keşide tarihi gerçekte ''20/10/2007'' iken keşide tarihinde tahrifat yapılarak ''20/12/2007'' haline getirildiği, çek bedeli ise gerçekte ''6.000,00 TL'' iken tahrifat yapılarak ''16.000,00 TL'' haline getirildiği dosya içeriğinden anlaşılmaktadır. Bu durumda dava konusu çekin tahrifattan önceki keşide tarihi ve bedeli yönünden değerlendirilmesi gerekmektedir." şeklinde hüküm tesis etmiştir⁵⁴.

3. TTK m. 812 Bağlamında Çekte Tahrifat

TTK m. 748 kapsamında bulunmadığı halde tahrifat kabule dilen ve tahrif edilmiş çeklerin ödenmesine ilişkin kanundan doğan kusursuz sorumluluğun⁵⁵ muhatap bankaya ait olduğunu belirten TTK m. 812'den bahsetmekte fayda bulunmaktadır. Mehazı İsviçre Borçlar Kanunu m. 1132 olan ilgili hükmün düzenlenme amacı, kambiyo senetlerine ve özellikle çeklere duyulan güveni arttırmaktır⁵⁶. Bir çekin sahte veya tahrif edilmiş olup olmadığını kontrol etme yükümlülüğü muhataba yüklenmiştir. Muhatap banka, üzerine düşen inceleme ve araştırma yükümlülüğüne uygun şekilde davranmalı ve ödeme için çek kendisine ibraz edildiğinde senedin sahte veya tahrif edilmiş olup olmadığını, senedin çek niteliğinde olup olmadığını, hamilin şeklen yetkili olup olmadığını, ciro zincirinin muntazam olup olmadığını, düzenleyen ile arasında bulunan çek anlaşmasına binaen düzenleyenin imzasının sahte

⁵³ BİLGİN, s. 987; ERDEM, s. 70; ORUÇ, s. 195-196; YILDIZ, s. 115.

⁵⁴ Y. 19. HD., 10.3.2014, E. 2014/1777, K. 2014/4622 Sayılı karar (Lexpera, Erişim Tarihi: 29.09.2024).

⁵⁵ REİSOĞLU, s. 311; ÇAMOĞLU, s. 8-9; BOZER/ GÖLE, s. 392; ÜLGİN/ HELVACI/ KAYA/ NOMER ERTAN, s. 333; BAHTİYAR, s. 161; BOZKURT, s. 374; BİLGİN, s. 1004; KENDİGELEN, s. 330; ERDEM, s. 85; ORUÇ, s. 203; ŞANLI KABİR, s.66; buradaki sorumluluk, borçlar hukukuna göre adam çalıştırının sorumluluğudur, PULAŞLI, s. 325, para. 12; karş. Buradaki sorumluluğun TBK m. 116 uyarınca ifa yardımcısının kusurundan doğan sorumluluk olduğu yönünde bkz. BOZKURT, s. 376; karş. Burada bir özen sorumluluğu mevcuttur, bkz. POROY/ TEKİNALP, para. 488d.

⁵⁶ ÇAMOĞLU, s. 8.

olup olmadığını⁵⁷ vs. incelemek durumundadır. Buna göre, düzenleyenin onayı veya icazeti olmadan çek metnine kötüniyetle yapılan her türlü müdahale tahrifat niteliğindedir.

TTK anlamında basiretli tacir olma zorunluluğu bulunan bankaların, Çek Kanunu'na göre çek hesabı açma ve defter bastırma esnasında kendisine yüklenen inceleme ve özen yükümlülüğünün esasen çekin ödenmesinde de kendini gösterdiği söylenebilir⁵⁸. Özellikle düzenleyenin imzasının sahte olması halinde, ortada düzenleyenin bir borcu olmadığından veya başka herhangi bir tahrifat durumunda, muhatap ödeme yapmakla yükümlü değildir, ancak ödeme yapması durumunda sadece kendisinin sorumlu olması kaçınılmazdır⁵⁹. Nitekim muhatap, bankacılık uygulamasında teamül kabul edilen davranış şekliyle bağdaşmayacak derecede hareket ettiyse veya kendisinden beklenen özeni göstermediyse artık kusursuz sorumluluğundan bahsedilecektir⁶⁰. Kusurun tespitinde, özellikle sahteciliğin inandırıcı olup olmaması veya iğfal kabiliyetinin bulunup bulunmadığı ilgili hükümde ayrıca sayılmadığından önem arz etmemektedir⁶¹. TTK m. 812

⁵⁷ **KARAYALÇIN**, s. 301; **ORUÇ**, s. 201. Bu durum ancak banka görevlisinin, düzenleyenin orijinal imzası ile senetteki imzayı karşılaştırması sonucunda tespit edilebilir, **ÖZTAN**, s. 1109; benzer şekilde bkz. **BOZKURT**, s. 375; **ERDEM**, s. 87. Görüldüğü gibi, sahte imza durumu da çek açısından tahrifat ile aynı hukuki sonuca tabi kılınmıştır.

⁵⁸ **ERDEM**, s. 86; dolayısıyla bankaların çekler üzerindeki karalama veya silinme gibi atipik çizimleri özellikle dikkatle ve özenle incelemesi gerektiğine yönelik bkz. **ÇAMOĞLU**, s. 19.

⁵⁹ **EDGÜ**, s. 134.

⁶⁰ **ÖZTAN**, s. 1107; **PULAŞLI**, Hasan: Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 6. Baskı, Adalet, Ankara 2018, s. 324, para. 9; **BAHTİYAR**, s. 161; **ERDEM**, s. 87.

⁶¹ **PULAŞLI**, s. 325, para. 12; **ORUÇ**, s. 203; Yargıtay da eTK döneminde bir somut uyuşmazlıkta, tahrifatın iğfal kabiliyetinin olup olmadığının, TTK m. 812'deki kusursuz sorumluluğa etki etmeyeceğine yönelik hüküm tesis etmiştir, bkz. Y. 11. HD., 23.03.1989, E. 1988/4814, K. 1989/1859 Sayılı karar: "...davacının her biri (50.000)TL. tutarı havi olarak keşide ettiği iki adet çekin dava dışı hamillerince tahrifat suretiyle birinin (11.000.000)TL.'lık, diğerinin (4.500.000)TL.'lık hale dönüştürüldüğü, böylece davacının çek hesabından çek hamillerine (15.400.000)TL. fazla ödeme yapıldığı ihtilafsızdır. Bu çeklerin tutarlarında yapılan tahrifatın iğfal kabiliyetini haiz olması, büyüteçle bakılsa bile fark edilemeyecek nitelik taşınması davalı muhatap bankanın TTK.nun 724. maddesinden kaynaklanan kusursuz sorumluluğunu etkilemez. Zira davacı keşideciye mezkûr maddenin ikinci cümlesinin öngördüğü biçimde bir kusurun isnadı mümkün değildir." (Lexpera, Erişim Tarihi: 06.09.2024); karş. Sahtekarlık suçunun tespitinde iğfalin arandığına yönelik bkz. **REİSOĞLU**, s. 387.

dolayısıyla sahte veya tahrif edilmiş çek bedelini ödediği için düzenleyenin zarara⁶² uğraması söz konusuysa hesabından ödeme yapılan düzenleyenin, muhatap bankaya ve tahrifatı yapan kişiye karşı tazminat davası açması mümkündür⁶³.

4. Sahtecilik Suçu

Bir senedin sahte imza ile düzenlenmesi durumunda senede sonradan imza atanlar açısından imzaların bağımsızlığı ilkesi gündeme gelir. Ancak düzenleyen açısından, senet düzenleme iradesi veya senedi ya o şekilde ya da hiçbir şekilde tedavüle koyma iradesi bulunmamaktadır. Tahrifatta, düzenleyen tarafından imza edilen kambiyo senedi metninin, düzenleyenin rızası olmadan kasti bir hareketle değiştirilmesi söz konusudur. Buna karşın sahtecilikte üçüncü kişinin, düzenleyen olarak görünen kimsenin onayı olmaksızın, düzenleyenin imzasını senet üzerine taklit veya kopyalamak suretiyle ile koymasından bahsedilir⁶⁴.

Sahte imza kullanımında, esasen ortada geçerli şekilde oluşturulan bir senet bulunmamaktadır. Aynı zamanda hukuki işlem güvenliği sebebiyle o senedin tedavülü kanun koyucu tarafından engellenmemektedir. Bu suç açısından, şüphesiz imzası taklit edilen ve düzenleyen konumunda olan kimsenin kambiyo hukukuna göre sorumluluğu yoktur. Sahte imzada, imzayı gerçekte atan kişi genel hükümlerden ziyade, yine kambiyo hukukuna göre sorumlu

⁶² **KENDİGELEN**, s. 330; söz konusu zararın her türlü tahrifat veya sahtecilikten doğmasına gerek yoktur. Muhatap bankanın sorumluluğunun doğması için düzenleyenin borcuna etki etmeyecek, sadece cirantaların imzalarının sahteliği veya beyanlarının tahrifatı niteliğindeki tahrifat veya sahtecilikte ödeme yapan bankanın sorumluluğunun olmadığı iddia edilebilecektir, ayrıntılı bilgi için bkz. **BOZER/ GÖLE**, s. 393; aynı yönde bkz. **ORUÇ**, s. 212; **ŞANLI KABİR**, s. 57. Dolayısıyla düzenleyen, sadece hesabının eksildiği tutar ile sınırlı olarak bankayı sorumlu tutabilir, bkz. **POROY/ TEKİNALP**, para. 488c; **ŞANLI KABİR**, s. 72-73.

⁶³ **PULAŞLI**, s. 328, para. 18. Bu noktada TTK m. 812'den bankaca karşılanması gereken zararın kimin zararı olduğu anlaşılmadığından, söz konusu zararın düzenleyenin zararı olduğu yönünde bkz. **BOZER/ GÖLE**, s. 393.

⁶⁴ **BÜLOW**, Peter: Kommentar, Wechselgesetz, Scheckgesetz, 5. Auflage, Verlag, Münih 2013, s. 329.

tutulmalıdır⁶⁵. Bu durumlarda TTK m. 748'den ziyade, defi⁶⁶ hükümlerinin uygulanması düşünülebilir.

Emre ve hamile yazılı kambiyo senedinde tahrifat ceza hukuku açısından aynı zamanda, Türk Ceza Kanunu (TCK) m. 210/1 ve TCK m. 204/1 uyarınca senedin ayrıca kullanılmasına gerek kalmaksızın resmî belgede sahtecilik suçuna da vücut verecektir. Nama yazılı kambiyo senedi açısından ise senette tahrifat yapılması durumunda, TCK m. 207 uyarınca özel belgede sahtecilik suçu söz konusu olabilecektir. Ayrıca açık senetlerde doldurma anlaşmasına aykırı şekilde veya anlaşma kapsamı dışında kalan kısımların herhangi biri tarafından yetki olmaksızın doldurulması halinde de TCK m. 209 uyarınca açığa imzanın kötüye kullanılması suçu meydana gelecektir⁶⁷.

Sahtecilik iddiasının ispatında delil sınırlaması olmamakta, bu suçun ispatı her türlü delille yapılabilmektedir⁶⁸. Diğer taraftan senette tahrifat yapıldığına ilişkin ceza mahkemesi kararının, hukuk mahkemesi hakimince beklenilmesi gerektiği ve bu kararın hukuk mahkemesini de bağlayacağı, yani kesin delil olacağı da yargı kararlarıyla kabul edilmiştir⁶⁹. Son olarak ise, TTK veya TCK'daki hükümlerden yararlanılmasa dahi, tahrifat tek başına haksız fiil oluşturacağından, TBK m. 49 vd. kapsamında yine de genel hükümlerden yararlanılabilir⁷⁰.

II. TAHRİFAT KABUL EDİLMEYEN DURUMLAR

A. İlgilisince Onaylanan Değişiklikler

Bir kambiyo senedi, hukuka uygun şekilde imzalanıp tedavüle çıkarıldıktan sonra, zaman içinde bazı kimselerce çeşitli değişikliklere uğratılabilir. Bu kapsamda senet metnine örneğin cirantalar tarafından

⁶⁵ ÖZTAN, s. 419; ERDEM, s. 49.

⁶⁶ Buradaki definin türünün geçersizlik defi olması gerektiğine ilişkin bkz. CİNBAŞ, s. 129.

⁶⁷ TÜZEMEN ATİK, s. 147.

⁶⁸ TÜZEMEN ATİK, s. 148.

⁶⁹ Bkz. Y. 11. HD, 10.03.2022, K. 2020-6720/1721 (Legalbank, Erişim Tarihi: 28.05.2024); Y. 11. HD, 16.05.2011, E. 2009/13523, K. 2011/5962 Sayılı karar (Lexpera, Erişim Tarihi: 19.07.2024). Ayrıca bkz. ERDEM, s. 49.

⁷⁰ ÇAMOĞLU, s. 21-22; BOZER/ GÖLE, s. 392; ERDEM, s. 48; CİNBAŞ, s. 94.

ciro yasağı vb. eklemeler yapılması⁷¹, bazı kayıtların çizilmesi gibi hallerde senet metninde değişiklik yapılması söz konusu olabilir⁷². İlgili değişikliğin zorunlu, alternatif veya yazılabilen kayıtlar üzerinde yapılması arasında tahrifat açısından bir fark bulunmamaktadır⁷³. Bu bağlamda, bir senette yapılan değişiklik açısından tüm ilgililerin rızasının alınması; ilgililerden bir veya birkaçının haberi veya rızasının alınması⁷⁴ veya kimsenin haberi olmadan o anki hamil tarafından senette değişiklik yapılması söz konusu olabilir. İkinci ve son ihtimalde tahrifat söz konusu olabilir ve zaman zaman TTK m. 748 hükmü uygulama alanı bulabilir⁷⁵. Ancak bu başlık altında ilk ihtimal üzerinde durulacaktır.

Senette yapılan değişikliğe ilgililerin rıza göstermesi halinde, iradi değişiklik söz konusudur ve şüphesiz değişikliğe rıza gösteren veya icazet veren herkes değişik haliyle senetten sorumludur. Bu ihtimalde TTK m. 748 uygulama alanı bulmaz⁷⁶ ve bu husus tahrifat olarak kabul edilmez. Senet metninde değişikliğin ne şekilde yapılması gerektiğine dair TTK'da açık bir hüküm bulunmadığı için kanaatimizce bu noktada kanunda boşluk olduğu kabul edilmelidir. Buna yönelik öğretide TTK m. 650 ve HMK m. 207'nin uygulanması teklif edilmiştir⁷⁷. TTK m. 650 hükmü bir senedin türünün değiştirilmesine ilişkin olup senedin hak verdiği veya borç yüklediği herkesin senet üzerine yazacakları muvafakate metinde değişiklik yapılabilmesi mümkündür. Senetteki herhangi bir değişikliğin, ilgili tarafından senet üzerinde imza veya parafı atılmak suretiyle ve yazılı şekilde yapılabileceği kabul edilebilir⁷⁸.

⁷¹ İlgililerin senede belirli kayıtları koyma hakları varsa, artık bu kayıtların yazılması senet metninde değişiklik olarak TTK m. 748 kapsamında hukuka aykırı kabul edilmez, ERDEM, s. 69; CİNBAŞ, s. 105-106.

⁷² ÖZTAN, s. 861; CİNBAŞ, s. 88.

⁷³ STANZL, s. 46.

⁷⁴ CİNBAŞ, s. 88.

⁷⁵ Hükmün kapsamına iradi olan ve olmayan tüm değişikliklerin girdiğine yönelik bkz. TEKİL, s. 123. Bu iki ihtimal de yukarıda 'TTK m. 748 Bağlamında Tahrifat' başlığı altında incelenmiştir.

⁷⁶ DOMANIÇ, s. 389; ÖZTAN, s. 868; ERDEM, s. 19; BÜLOW, s. 333.

⁷⁷ KENDİGELEN/ KIRCA, para. 414; CİNBAŞ, s. 89.

⁷⁸ CİNBAŞ, s. 92; YILDIZ, s. 120. Bu konuda birçok karardan bazıları için bkz. Y. 12. HD, 30.09.2019, E. 2018/10438, K. 2019/13716; Y. 11. HD, 30.09.2020, K. 2418/3689; Y. 11. HD, 08.05.2023, E. 2022/2615, K. 2023/2796 (Lexpera, Erişim Tarihi: 08.09.2024).

İmza sahibi aleyhine senet metninde değişikliğin nasıl yapılacağına ilişkin olarak HMK m. 207 ise, bir senetteki çıkıntı, kazıntı ve silintinin ayrıca düzenleyen tarafından onanması halinde senedi hükümsüz kılmayacağına ve değişikliğin geçerli olacağına işaret etmektedir⁷⁹. Düzenleyen tarafından onamanın nasıl yapılacağına ilişkin Hukuk Genel Kurulu şu şekilde karar vermiştir: “[HMK m. 207] hükmü gereğince senetteki düzeltmelerin keşideci tarafından paraf edilmesi gerekir. Yani, senette mevcut olan çıkıntı veya senet metni altındaki hak ve silinti ayrıca tasdik edilmemiş ise inkâr hâlinde yok hükmündedir. Bu nedenle, senet üzerinde yapılan değişikliklerin geçerli olabilmesi için düzenleyen tarafından imza veya paraf edilmek suretiyle onaylanması gerekir. İmzaya veya paraf imzasına itiraz hâlinde ise mahkemece yönteminde imza incelemesi yapılmalıdır. Düzeltmenin paraflı olmaması veya imzanın keşideciye ait olmadığına anlaşılmaması hâlinde düzeltme yok hükmünde olup, senedin düzeltme öncesi durumuna göre değerlendirme yapılması gerekir.”⁸⁰

Kanaatimizce HMK m. 207 uyarınca, çizilen metnin ayrıca düzenleyen tarafından imzalanmamış olmasının, değişikliği geçersiz kıldığı anlamına gelmediği de savunulabilir⁸¹. Sadece değişikliğin, aleyhine kullanılacağı kişi tarafından inkâr edilmesi halinde onanmama durumu önem kazanır. İlgili onama, değişikliğin altına düzenleyen tarafından imza atılması veya tamamen ayrı bir belgede değişikliğin kabulü şeklinde de kendini gösterebilir⁸². Bu halde düzenleyen, onaydan sonra senede imza atanlara karşı yeni metne göre; onayı ve haberi olmayan ciro zincirindeki cirantalara karşı ise eski metne göre sorumlu olur⁸³. Senet üzerindeki çıkıntı, silinti veya kazıntının senet daha düzenleyen tarafından lehtara teslim edilmeden, senet tedavüle çıkmadan önce var olması halinde de bu hüküm geçerlidir, aksi halde

⁷⁹ ORUÇ, s. 199; ŞANLI KABİR, s. 61; BÜLOW, s. 330.

⁸⁰ Y. HGK, 17.04.2024, K. 18/184 Sayılı karar; benzer yönde bkz. Y. 12. HD., 14.3.2013, E. 2012/33884, K. 2013/9359 Sayılı karar (Lexpera, Erişim Tarihi: 07.09.2024).

⁸¹ Benzer şekilde bkz. BAŞ, s. 281.

⁸² KINACIOĞLU, s. 160; BAŞ, s. 281; STANZL, s. 48; ilgililerin rızasının hangi formda olacağının bu noktada önem arz etmediğine yönelik bkz. BAUMBACH/HEFERMEHL, s. 325; BÜLOW, s. 333.

⁸³ BÜLOW, s. 333.

yapılan değişiklik hiç kimse açısından hüküm ve sonuç doğurmayacaktır⁸⁴.

Sonuç olarak TTK m. 748 hükmü, HMK m. 207/1'e bir istisna getirmiştir⁸⁵ ve hükmün, senet metninde hiç kimsenin rızası dahi olmasa da değişiklik yapılabileceğine işaret ettiği unutulmamalıdır. Senette yapılan değişiklikten önce senede imza atanlar açısından HMK m. 207'nin uygulanması mümkündür, nitekim bu kimseler eski metne göre sorumlu olacaktır⁸⁶. Ancak elbette yapılan değişikliğe ciro zincirindeki tüm borçluların onay vermesi halinde değişiklik herkes açısından bağlayıcı olur, senet metni herkes için değiştirilmiş kabul edilir⁸⁷; birkaçı tarafından onaylanması halinde ise değişiklik sadece o kimselere karşı hüküm ifade eder⁸⁸.

B. Cironun Çizilmesi

Cirosu kabil her türlü senette, ciranta bir hukuki işlem olan cirosundan dönme hakkını haizdir⁸⁹. Yetkili kimse açısından cironun çizilmesi, bir zorunluluk olmayıp sadece bir imkandır⁹⁰. Ciro zincirinin sadeleştirilmesini amaçlayan TTK m. 727/2 uyarınca⁹¹ başvurma hakkının kullanılmasından sonra borcu ödemek durumunda kalmış olan başvuru borçlusu, kendisinin ve kendisinden sonra gelen kişilerin cirosunu çizebilir. Bir senette ciro, kambiyo senedi verilmesine neden olan ilişkinin sona ermesi, geçersiz olması, sözleşmeden dönülmesi, sehven ciro yapılması, cirodaki hataların düzeltilmesi vb. çeşitli sebeplerle çizilebilmektedir. Ayrıca cironun çizilmesi, senedin zayi olması ihtimali karşısında tekrar ödeme talebine muhatap olmaktan kaçınma amacına hizmet eder⁹².

Sadece bazı durumlarda cironun çizilmesi, tahrifat niteliğinde kabul edilir: Örneğin çizilmiş cironun ciro zincirini bozması söz konusu

⁸⁴ KENDİGELEN/ KIRCA, para. 415.

⁸⁵ YILDIZ, s. 119.

⁸⁶ YILDIZ, s. 120.

⁸⁷ COŞKUN, s. 112.

⁸⁸ BÜLOW, s. 328.

⁸⁹ ÇAMOĞLU, s. 12.

⁹⁰ POROY/ TEKİNALP, para. 312; BAHTİYAR, s. 104; BOZKURT, s. 306.

⁹¹ ÇAMOĞLU, s. 13.

⁹² ÖZTAN, s. 766; BAHTİYAR, Mehmet: Kıymetli Evrak Hukuku, 16. Baskı, Beta, İstanbul 2018, s. 104.

olabilir veya çizilmiş ciro, nihai hamilin, yetkili hamil veya hak sahibi vasfını ortadan kaldırabilir. Ciro zincirinin, lehtarın cirosu ile başlaması zorunlu olduğundan, şüphesiz lehtarın cirosunun çizilmesi, ciro zincirini en başından kopuk hale getirecektir⁹³. Ayrıca bir kimsenin kendinden önce gelenlerin cirolarını çizip kendini şeklen hak sahibi göstermesi halinde, bir tahrifattan bahsedilir⁹⁴.

C. Poliçede Kabul Şerhinin Çizilmesi

Bir muhatap, TTK m. 698/1 uyarınca poliçeyi kabul etmekle, bedelini vadede ödemeyi taahhüt eder; bu şekilde, poliçede asıl borçlu sıfatını kazanır. Kabul şerhinin geçerliliği için, yanında ayrıca imza veya tarihin olmasına gerek yoktur⁹⁵. Ayrıca TTK m. 699 uyarınca muhatap, kendisine kabul için ibraz edilmiş bir poliçeyi kabul ettikten ve bu kaydı senet üzerine yazdıktan sonra, senedi hamiline geri vermeden önce ilgili kaydın üzerini çizebilir. Bu durumda muhatapın kabulden kaçındığı kabul edilir. Kabul şerhinin karalanması, silinmesi veya üzerine iptal gibi bir ifadenin yazılması da aynı sonucu doğurur.

Bir kere senet üzerine kabul beyanı yazıldıktan ve senet teslim edildikten sonra, kabul beyanından rücu edilmesi hukuken mümkün olmamaktadır⁹⁶. Poliçede muhatap, hamil ile daha sonra anlaşarak kabul şerhinin çizilmesini sağlamışsa, bu anlaşma sadece ikisi arasında hüküm ifade edecektir. Nitekim daha evvel kabul edilmemiş bir poliçeyi ciro eden cirantalar, aksini şart düşmedikleri halde, poliçenin kabul edileceğine ilişkin garanti vermektedir. Poliçenin kabul edilmesi, cirantalar lehine bir durumdur ve cirantaların kabulden doğan sorumlulukları sona erer⁹⁷. Dolayısıyla kabul edilen poliçe, hamiline teslim edildikten sonra, bu kabul beyanından ciro zincirinde yer alanları etkileyecek şekilde rücu edilebilmesi imkânı bulunmamaktadır. Senedin

⁹³ BAŞ, Kadir: “Kambiyo Senetlerinde Çizilmiş Cironun Hüküm ve Sonuçları”, Marmara Üni. Hukuk Fak. HAD, C. 26, S. 1, 2020, s. 283.

⁹⁴ ÖZTAN, s. 587; BAŞ, s. 296; YILDIZ, s. 116.

⁹⁵ ÖZTAN, s. 543.

⁹⁶ EDGÜ, Ekrem: Ticaret Hukuku III- Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1965, s. 63; KARAYALÇIN, s. 171; ÖZTAN, s. 541; BOZER/ GÖLE, s. 127; ÖZDAMAR, Mehmet/ GÖKTÜRK, Kürşat/ CAN, Mehmet Çelebi/ KAŞAK, Esra: Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, Adalet, Ankara 2024, s. 155.

⁹⁷ ÖZTAN, s. 543.

tesliminden sonra, senet metninde yapılan değişiklikler, tahrifat hükmündedir⁹⁸.

Ç. Açık Kambiyo Senedinin Anlaşmaya Uygun Doldurulması

İmza haricinde⁹⁹ kanuni asgari koşulları sağlanmadan bir senedin lehtara verilmesi ve doldurma anlaşmasına uygun şekilde doldurduktan sonra lehtarın senedi tedavüle çıkarması halinde açık senetten söz edilir¹⁰⁰. Tedavüle çıktığı anda değil, ibrazı esnasında senedin unsurlarının tam olması gerek ve yeterlidir¹⁰¹. Eksik senetle eksik senet arasındaki en büyük fark, senet lehtara verilirken açık senette düzenleyenin senedi doldurmaya yönelik, lehtarın açık veya zımni olarak özel şekilde yetkilendirmiş olmasıdır¹⁰². Söz konusu yetki, gerek senedi anlaşmaya uygun şekilde doldurmayı gerekse de bu yetkiyi diğer hamillere geçirmeyi içermektedir¹⁰³. Doldurma anlaşmasına uygun

⁹⁸ ÖZTAN, s. 541.

⁹⁹ Açık senet için hangi unsurun asgari olarak sağlanması gerektiği öğretide tartışmalı olsa da baskın görüş uyarınca imza tek başına yeterli olmaktadır, **POROY/ TEKİNALP**, para. 221; **TEKİL**, s. 120; **ÖZTAN**, s. 506; **ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA**, s. 158; **KENDİGELEN**, s. 144; **CAN**, s. 83; **CİNBAŞ**, s. 108; **STANZL**, s. 49; **KARL**, s. 73.

¹⁰⁰ Öğretide unsurları tam olmayan bir senedin varlığı halinde, bu senedin açık mı eksik senet mi olduğunun belirlenmesine yönelik olarak senetle birlikte bir doldurma anlaşmasıyla yetki devrinin de yapıldığının karineten kabul edilmesi gerektiğine ilişkin bir görüş mevcuttur. Buna göre açık kambiyo senedi karinesi olarak nitelendirilen bu durumun aksini iddia eden tarafın, ortada bir doldurma anlaşmasının bulunmadığını yani eldeki senedin, eksik senet olduğunu ispat etmesi gerekir, bkz. **TÜZEMEN ATİK**, s. 150-151; **POROY/ TEKİNALP**, para. 220.

¹⁰¹ **REİSOĞLU**, s. 161; **ÜLGEN/ HELVACI/ KAYA/ NOMER ERTAN**, s. 159; **KENDİGELEN**, s. 148; **CİNBAŞ**, s. 109; bir senette kanun koyucunun sonuç bağladığı birkaç önemli ‘an’ dan biri de ibraz anıdır, nitekim senedin unsurlarının tamamının bulunması gereken an budur, bkz. **BOZER/ GÖLE**, s. 98. Ancak diğer taraftan senette ödememe protestosunun düzenlenmesi anına kadar doldurma yetkisinin devam ettiği de öğretide savunulmaktadır, karş. **POROY/ TEKİNALP**, para. 222.

¹⁰² **KINACIOĞLU**, s. 163; **İMREGÜN**, s. 56; **KARAYALÇIN**, s. 117; **POROY/ TEKİNALP**, para. 220; **BAHTİYAR**, s. 67; **BOZKURT**, s. 190; **TÜZEMEN ATİK**, s. 140; **CİNBAŞ**, s. 109; söz konusu anlaşma, açık polişe anlaşmasıdır, **YASAN**, Mustafa: Kıymetli Evrak Hukuku, Seçkin, Ankara 2021, s. 91; **KARL**, s. 73.

¹⁰³ **POROY/ TEKİNALP**, para. 222; **ÜLGEN/ HELVACI/ KAYA/ NOMER ERTAN**, s. 159. Ayrıca bkz. Y. 11. HD., 09.02.2023, E. 2021/5674, K. 2023/735 Sayılı Kararı (Lexpera, Erişim Tarihi: 16.09.2024): “...açık düzenlenen bono eksik unsurları tamamlanınca sanki baştan beri doldurulan içeriği varmış gibi işlem görür, açık bonoda keşideci ile senedi elinde bulunduran arasında yapılan anlaşma ile eksik unsurların

şekilde unsurları tamamlanan bir açık senet, en başından beri unsurları tam bir senedin tüm özelliklerini gösterir.

Daha sonra senedin doldurma anlaşmasına aykırı doldurulduğuna dair meydana gelebilecek uyuşmazlıklarda, doldurma anlaşmasının varlığının ispatlanması gerekmektedir. Açık senedin anlaşmaya uygun doldurulması, senet metninde yapılan bir değişiklik olmasına rağmen, tahrifat niteliğinde değildir. Senedin anlaşmaya aykırı doldurulduğu iddiası, kural olarak düzenleyen ve lehtar arasında kalan bir husus olup düzenleyen bunu ancak yazılı delille ispatlayabilir¹⁰⁴. Bu anlamda metnin farklı zamanlarda farklı kişilerce ve farklı kalemlerle dahi yazılmış olması tek başına ispata yeterli değildir^{105, 106}. Yazılı delilin yanı sıra, Yargıtay, davacı keşidecinin yemin deliline de başvurabileceğine yönelik hüküm tesis etmiştir¹⁰⁷.

doldurulması senet teslim edilen kişiye bırakılmıştır. Tarafların anlaşmaları sonucu bononun lehdar hanesi açık bırakılarak bir başkasına tevdi mümkünüdür. Bu durumda, anlaşma uyarınca bonoyu alan kişi lehdar hanesine kendi adını yazabileceği gibi isterse bonoyu yine lehdar hanesi açık olarak başka bir kişiye vererek açık kısmının o kişi tarafından doldurulmasına imkan sağlayabilir. Başlangıçta, bazı unsurları açık olarak verilen bononun tedavüle konulurken unsurlarının tamam olması yeterlidir...". Benzer şekilde bkz. STANZL, s. 47; KARL, s. 73; BROX, s. 269, Rn. 548.

¹⁰⁴ KINACIOĞLU, s. 166; TEKİL, s. 121; İMREGÜN, s. 57; REİSOĞLU, s. 164; POROY/ TEKİNALP, para. 223; ÜLGEN/ HELVACI/ KAYA/ NOMER ERTAN, s. 159; YASAN, s. 91; TÜZEMEN ATİK, s. 366; BOZKURT, s. 191; BİLGİN, s. 1005 ve 1007; CAN, s. 84; CİNBAŞ, s. 110. Ceza yargılamasında günümüzde de uygulanan İBK uyarınca anlaşmaya aykırılık defi, tanıkla ispat edilememektedir, bkz. Y. İBBGK, 24.03.1989, E. 1988/1, K. 1989/2 (Lexpera, Erişim Tarihi: 19.09.2024).

¹⁰⁵ ÖZTAN, s. 499; REİSOĞLU, s. 163; KENDİGELEN, s. 149; TÜZEMEN ATİK, s. 171; BİLGİN, s. 1005-1006; nitekim doldurma hakkının, senet lehtar tarafından ciro edilene kadar birden fazla kez kullanılmasının mümkün olduğu yönünde bkz. CİNBAŞ, s. 115. Yargı kararları için bkz. Y. 12. HD, 20.11.2017, 5435/12344 (Lexpera, Erişim Tarihi: 08.08.2024); Bakırköy 2. ATM, 06.04.2023, E. 2022/473, K. 2023/300 (Lexpera, Erişim Tarihi: 11.09.2024).

¹⁰⁶ Yerleşik Yargıtay içtihatlarına göre, "ispat külfeti davacıda olup, bononun anlaşmaya aykırı doldurulduğu yolundaki iddianın da davacı keşideci tarafından yazılı delille kanıtlanması gerekmektedir", bkz. Y. 11. HD, 09.02.2023, E. 2021/5674, K. 2023/735 Sayılı Kararı; benzer şekilde daha genel olarak 'kanuni delille ispat'ın arandığına yönelik yargı kararları için bkz. Y. 11. HD., 28.9.2021, E. 2020/3237, K. 2021/5787; Y. 19. HD, 22.02.2012, E. 2011/10933, K. 2012/2657; Y. 19. HD, 18.03.2016, K. 4254/4849; Y. 19. HD, 14.04.2014, K. 3927/7238 Sayılı kararlar (Lexpera, Erişim Tarihi: 18.09.2024).

¹⁰⁷ "Borcun 650 DM olduğu halde bononun anlaşmaya aykırı olarak 8.000 DM olarak doldurulduğu şeklindeki iddianın yazılı delillerle kanıtlanması gerektiğine ilişkin mahkeme

Kural olarak senet metninde yapılan değişiklikler, açık senetlerin doldurma anlaşmasına aykırı şekilde doldurulmasından farklıdır¹⁰⁸. Açık senetler açısından senedin anlaşmaya aykırı doldurulmasına ilişkin risk, düzenleyenin üzerinde iken¹⁰⁹ senet metninde değişikliği öngören TTK m. 748’de risk, senedi değişik metne göre iktisap edenlere aittir¹¹⁰.

D. Maddi Hataların Düzeltilmesi ve Yazılmamış Sayılacak Kayıtların Atılması

Senet metninde özellikle bazı unsurların açıklık kazanması veya yazım hatalarının düzeltilmesi tahrifat kabul edilmez. Bu tür maddi hataların düzeltilmesi esasen TTK m. 748 kapsamında da değerlendirilmez¹¹¹. Kural olarak hukuka uygun kabul edilen bu değişikliklerin amacı senet metnini bozmak amacı veya kötüniyet mevcut olmadığından tahrifat kapsamında değerlendirilmez. Burada amaç çoğunlukla bazı açıklayıcı kayıtlar eklemektir.¹¹² Örneğin yabancı para

gerekeşi yerinde ise de, davacıya yemin teklif etme hakkının verilmemesi doğru değildir. Zira, davacı dava dilekçesinde kanıtlarını sıralarken en son sırada “her türlü yasal kanıt” ibaresine yer vermiştir. Yerleşik Yargıtay uygulamasına göre böyle bir ibareden, davacının yemin deliline de dayandığı kabul edilmelidir”, bkz. Y. 11. HD., 12.10.2000, E. 2000/6722, K. 2000/7732 Sayılı karar (Lexpera, Erişim Tarihi: 19.09.2024); benzer yönde bkz. Y. 11. HD., 19.1.2022, E. 2020/6396, K. 2022/398: “...davacının keşideci olarak imzalayıp verdiği bononun sonradan anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu iddiasını kanuni delillerle (senet, yemin) ispatlamak zorunda olduğu, dava konusu senedin verilen borç paranın teminatı olarak verildiği şeklindeki davacı beyanları ve yine senette yazılı nakden kaydı karşısında senedin talilinden ve ispat yükünün talil nedeniyle yer değiştirmesinden söz etmenin mümkün olmadığı, davacının dava konusu senedin anlaşmaya aykırı olduğuna dair yazılı delil ibraz etmediği gibi yemin deliline de dayanmadığı...” (Lexpera, Erişim Tarihi: 23.09.2024).

¹⁰⁸ ÖZTAN, s. 516; ERDEM, s. 67; STANZL, s. 47; KARL, s. 73.

¹⁰⁹ KARAYALÇIN, s. 120; BOZKURT, s. 190; REİSOĞLU, s. 164; ERDEM, s. 68; nitekim düzenleyen, senedin anlaşmaya aykırı doldurulduğunu kural olarak lehtara karşı ileri sürebilir, iyiniyetli hamile karşı değil, BOZER/ GÖLE, s. 99. Esasen burada senedin anlaşmaya aykırı doldurulduğunu iddia eden her kimse, ispat yükü kendisinde olacağından risk de bu kişi üzerindedir, KENDİGELEN, s. 154. Bu kimse öncelikle düzenleyen, ancak bunun da ötesinde ciranta, avalist gibi müteselsil sorumlu başka bir borçlu olabilir, TÜZEMEN ATİK, s. 351; Alman hukukunda da bu noktada düzenleyene isnat edilebilir bir davranışın var olduğu kabul edilir, bkz. BÜLOW, s. 335.

¹¹⁰ ÖZTAN, s. 871.

¹¹¹ ÖZTAN, s. 864; YILDIZ, s. 116-117; KARL, s. 72; BÜLOW, s. 330.

¹¹² Yine de maddi hataların düzeltilmesi ile tahrifat arasındaki çizginin çok ince olması sebebiyle bu grup değişikliğin her daim dar yorumlanması gerektiğine ilişkin bkz. YILDIZ, s. 118.

üzerinden yapılacak ödemelerde para cinsinin dolar olarak belirlendiği senet metnine ‘*Amerikan doları*’ ibaresinin yazılması, adresli poliçelerde açık adresin yazılması için bazı hususların eklenmesi, meblağın karışıklığı önlemek amacıyla bir de parantez içinde yazıyla yazılması, belirsiz hususların açıklanmasına ilişkindir.

Senede yazılmamış sayılacak bazı kayıtların da yazılması halinde, salt bu yazım, senet metninde değişiklik¹¹³ veya tahrifat kabul edilmez. Örneğin düzenleyenin bononun ödenmemesinden ötürü sorumlu olmayacağına dair koyduğu kayıt, yazılmamış sayılacağından, senede sonradan bu kaydın eklenmesi, TTK m. 748 kapsamında değerlendirilmeyecektir¹¹⁴. Düzenleyen dışında cirantalar tarafından da türüne göre senede ciro yasağı, sorumsuzluk kaydı, protesto kaydı, ihbar kaydı, faiz kaydı vb. kayıtların eklenmek suretiyle senet metninin değiştirildiği rahatlıkla söylenebilir. Bu durumlarda senedin tahrifatı değil, bazı borçlular açısından ilk keşide edilen senetten farklı bir metin ile sorumluluk söz konusu olacaktır¹¹⁵. Diğer taraftan senette borçlu olarak görünen herkesin muvafakatiyle bir değişiklik yapıldıysa, bu durumda yapılan değişiklik yine TTK m. 748 kapsamında değildir. Uygulamada kırtasiye bonusu olarak adlandırılan ve matbu şekilde basılmış bonolardaki bazı ibarelerin çizilerek bononun ihtiyaca uyarlanması suretiyle matbu metnin değiştirilmesi, TTK m. 748 bağlamında bir değişiklik değildir¹¹⁶. Burada sadece düzenleyenin bonoyu kendi iradesine uygun hale getirmesi söz konusudur¹¹⁷.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kambiyo senedi metninde, senedin unsurlarından herhangi birinin, hukuka aykırı şekilde ve tüm ilgililerin küllen rızası olmaksızın kasti olarak karalanması, kazınması, silinmesi veya bozulması, senette tahrifat anlamına gelecektir. Bu haliyle tahrifatın, doğrudan TTK m. 748’deki senet metninde değişiklik anlamına geldiği yargı kararlarında ve öğretide kabul edilmektedir. Ancak bu çalışmada da savunulduğu üzere, kanaatimizce tahrifat, çoğunlukla TTK m. 748’deki senet metninde

¹¹³ CİNBAŞ, s. 103; YILDIZ, s. 112.

¹¹⁴ ERDEM, s. 69.

¹¹⁵ DOMANIÇ, s. 391.

¹¹⁶ YILDIZ, s. 119.

¹¹⁷ YILDIZ, s. 118.

değişiklik ifadesiyle örtüşen ama onu da aşan bir anlama sahiptir. TTK m. 748 anlamında senet metnindeki değişiklikler ifadesi, kanun koyucunun özel bir düzenleme ile açıkça öngörmediği sonuçları doğuran değişikliklerin yanı sıra, zaman zaman senette kasten yapılan tahrifatı da kapsar.

Eksik senedin sonradan doldurulması veya açık senetteki doldurma yetkisinin bulunmadığı veya yetkinin aşıldığı hallerde açık senedin doldurulması durumlarında tahrifat söz konusudur. Bu durumda tahrifat, TTK m. 748 anlamında kasti bir değişikliktir ve eski metne imza atanlar o şartlarda sorumlu olur. Bunun ötesinde TTK m. 748'in yanı sıra tahrifat çeşitli hükümlerle düzenlenmiş ve TTK m. 812'de olduğu gibi bazı durumlarda özel yaptırımlara tabi tutulmuştur. Son olarak açıkça öngörülmemiş olsa da zorunlu unsurlarının tahrif edilmesi halinde senedin, artık kambiyo senedi olma vasfı da ortadan kalkacaktır. Bu durumda da tahrifatın sonucunun, kambiyo senedi vasfının yitirilmesi olduğu söylenebilir.

Tedavüle çıkarıldıktan sonra kambiyo senedinde yapılan her tür değişikliğin tahrifat anlamına gelmediği de belirtilmiştir. Senet metninde değişikliğin ne şekilde gerçekleşeceğine dair TTK'da açık bir hüküm bulunmamaktadır. Öncelikle senetteki bir değişikliğin tüm ilgililerin rızasının alınarak yapılması halinde, tahrifattan bahsedilmez. Rıza gösterilmesinde usulün nasıl olması gerektiği noktasında HMK m. 207 hükmü yol gösterici olabilecektir. Ayrıca kanunun izin verdiği, cironun çizilmesi, poliçede kabul şerhinin çizilmesi gibi durumlarda da tahrifattan bahsedilmez.

Her borçlunun tahrifata uğramış dahi olsa, imza attığı andaki senet metnine göre sorumlu olacağı kuralının bir istisnasının da bulunduğu dikkat etmek gerekir. Hukukumuzda kural olarak hiç kimse, senedin tahrifatını önlemek için gerekli tüm tedbirleri almakla yükümlü değildir, nitekim bu yönde bir kanuni yükümlülük de bulunmamaktadır¹¹⁸. Yine de iyiniyetli hamilin, tahrifatı senetten anlayamadığı veya anlamasının mümkün olmadığı durumlarda, artık düzenleyenin de rıza göstermemiş olmasına rağmen değişik metne göre sorumlu olacağı kabul edilebilir¹¹⁹.

¹¹⁸ ÖZTAN, s. 873; ERDEM, s. 40; CİNBAŞ, s. 131.

¹¹⁹ ÖZTAN, s. 871; ancak yine de bu istisnanın, senet metninde değişiklik definin mutlak niteliğini bertaraf edecek şekilde geniş yorumlanmaması gerekir, ERDEM, s. 41; CİNBAŞ, s. 134.

Dolayısıyla borçlunun kusurlu olmaması, tahrifata imkân oluşturacak şekilde davranmamış olması gerekmektedir. Düzenleyen, senede imza atarken metindeki bazı hususların daha sonra kolayca değiştirilebileceğini öngörüyorsa ama bu konuda tedbirini almamışsa, daha sonra tahrifat iddiasına dayanarak kendisinin sorumlu olmadığını iddia etmesi hakkın kötüye kullanılması anlamına gelebilir¹²⁰.

İyiniyetli hamilin, bu değişikliği veya tahrifatı senetten anlayamadığı veya anlamasının mümkün olmadığı durumlarda, işlem güvenliğinin korunması ve görünüşe güven ilkesinin de söz konusu olduğu istisnai durumlar ortaya çıkabilir¹²¹. Nitekim üzerinde görünürde hiçbir emare bırakmaya gerek kalmaksızın tahrifata veya değişikliğe elverişli bir senet söz konusuysa bu artık düzenleyenin risk alanında kalan bir husustur ve bundan düzenleyen sorumlu tutulabilir¹²². Değişikliğe veya tahrifata rıza göstermemiş bir senet borçlusunun değişik veya tahrif edilmiş metne göre sorumlu tutulabilmesinin tek yolu, değişiklik veya tahrifat riskinin kendisine isnat edilebilmesidir¹²³. Önemli olan burada görünüş vakiasını, yani tedavüle çıkarılırken unsurları tam olan bir senette tahrifatın anlaşılamayacak şekilde yapılmış olduğunu, ispatlamaktır. Burada kullanılan ölçüt ise, borçlunun, işlem güvenliğinin gereklerine aykırı şekilde senedi doldurarak muhtemel ama kaçınılabilir bir tahrifat veya değişiklik riskinin gerçekleşmesine sebebiyet vermesi

¹²⁰ ÖZTAN, s. 873.

¹²¹ Sayıyla yazılan bedelin yazıyla yazılması gereken yerinin boş bırakılmasından sonra parantez içinde daha yüksek bir bedelin yazılmak ve senetteki rakamın rahatlıkla değiştirilmek suretiyle senet metninin değiştirilmesi durumunda düzenleyenin değişik-tahrif edilmiş metne göre sorumlu tutulacağını belirtmektedir, bkz. ÖZTAN, s. 873; diğer taraftan hukuki görünüşün düzenleyene de atfedilebilmesi için düzenleyenin, bu tahrifata yol açacak şekilde davranmış olması yeterli değildir. Aksi halde gerekli özenin gösterilmesi suretiyle tahrifattan kaçınılmasının mümkün hale geleceği yorumu yapılmalıydı ve bu yorum, düzenleyenin kambiyo senedinden sorumluluğunu, tahrifatın tekniğine bağlayan bir yorumdur, bkz. BROX, s. 268, Rn 546.

¹²² ÖZTAN, s. 871; nitekim görünüşte tahrifata uğramamış bir senedin değiştirildiği hususunun ispatı, borçlunun üzerindedir, bkz. COŞKUN, s. 112. Senedin bedelinin sonradan yanına sıfır atılarak değiştirilmeye uygun şekilde önü ve arkasının “#” işareti ile kapatılmamış olması gibi durumlar Alman hukukunda bu noktada örnek olarak gösterilmiştir, KARL, s. 563; BÜLOW, s. 335.

¹²³ ERDEM, s. 40-41; COŞKUN, s. 113.

şeklinde olmalıdır¹²⁴. Tabi bu durumun belirlenmesi ancak somut olayın şartlarına göre mümkün olabilir.

¹²⁴ ÖZTAN, s. 874.

KAYNAKÇA

- BAHTİYAR**, Mehmet: Kıymetli Evrak Hukuku, 16. Baskı, Beta, İstanbul 2018.
- BAŞ**, Kadir: “Kambiyo Senetlerinde Çizilmiş Cironun Hüküm ve Sonuçları”, Marmara Üni. Hukuk Fak. HAD, C. 26, S. 1, 2020, s. 278-299.
- BAUMBACH**, Adolf/ **HEFERMEHL**, Wolfgang: Kurz Kommentar, Wechselgesetz und Schechgesetz, Band 26, 13. Auflage, Verlag, Münih 1981.
- BİLGİN**, Mahmut: “Kambiyo Senetlerinde Tahrifat (Değişiklik) Yapılması”, Dokuz Eylül Üni. HFD, C. 11, Özel Sayı 2009, 2010, s. 985-1028.
- BOZER**, Ali/ **GÖLE**, Celal: Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2018.
- BOZKURT**, Tamer: Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Yetkin, Ankara 2021.
- BROX**, Hans: Handelsrecht und Wertpapierrecht, 14. Auflage, München 1999.
- BÜLOW**, Peter: Kommentar, Wechselgesetz, Schechgesetz, 5. Auflage, Verlag, Münih 2013.
- CAN**, Mertol: Kıymetli Evrak Hukuku, İmaj, Ankara 2015.
- CİNBAŞ**, Mustafa Eser: Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Değişiklikler ve Sahtecilik, Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, Konya 2022.
- COŞKUN**, Mahmut: Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Seçkin, Ankara 2016.
- ÇAMOĞLU**, Ersin: “Çizilmiş Cironun Hukuki Sonuçları”, BATİDER, C. 35, S. 2, 2019, s. 5-26.
- DOMANİÇ**, Hayri: TTK Şerhi IV- Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1990.
- EDGÜ**, Ekrem: Ticaret Hukuku III- Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1965.

- ERDEM**, Nuri: Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Değişiklikler (Tahrifat), Vedat, İstanbul 2008.
- İMREGÜN**, Oğuz: Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1995.
- KARAYALÇIN**, Yaşar: Ticaret Hukuku III- Ticari Senetler (Kıymetli Evrak Hukuku), Ankara 1970.
- KARL**, Peter: Wechsel- und Scheckrecht: Allgemein verständliche Darstellung und Kommentar, 2. Auflage, Herne-Berlin 1960.
- KENDİGELEN**, Abuzer/ **KIRCA**, İsmail: Kıymetli Evrak Hukuku, 7. Baskı, On İki Levha, İstanbul 2023.
- KENDİGELEN**, Abuzer: Çek Hukuku, 5. Baskı, On İki Levha, İstanbul 2019.
- KINACIOĞLU**, Naci: Kıymetli Evrak Hukuku, 4. Baskı, Gazi Büro Kitabevi, Ankara 1993.
- ORUÇ**, Kübra Betül: “Tahrif Edilmiş Çekte Muhatabın Sorumluluğu”, Konya Barosu Dergisi, C. 1, S. 1, 2022, s. 191-224.
- ÖZDAMAR**, Mehmet/ **GÖKTÜRK**, Kürşat/ **CAN**, Mehmet Çelebi/ **KAŞAK**, Esra: Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, Adalet, Ankara 2024.
- ÖZTAN**, Fırat: Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, Turhan, Ankara 1997.
- POROY**, Reha/ **TEKİNALP**, Ünal: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 23. Baskı, Vedat, İstanbul 2019.
- PULAŞLI**, Hasan: Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 6. Baskı, Adalet, Ankara 2018.
- REİSOĞLU**, Seza: Çek Hukuku, Ankara 2011.
- STANZL**, Gustav: Wechsel-, Scheck- und sonstiges Wertpapierrecht, Köln 1957.
- ŞANLI KABİR**, Deniz: “Sahte ve Tahrif Edilmiş Çek”, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.
- TEKİL**, Fahiman: Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1980.
- TÜZEMEN ATİK**, Ebru: Açık Kambiyo Senetleri, 3. Baskı, Seçkin, Ankara 2021.

ÜLGEN, Hüseyin/ **HELVACI**, Mehmet/ **KENDİGELEN**, Abuzer/ **KAYA**, Arslan: Kıymetli Evrak Hukuku, 12. Baskı, On İki Levha, İstanbul 2019.

YASAN, Mustafa: Kıymetli Evrak Hukuku, Seçkin, Ankara 2021.

YILDIZ, Burçak: “Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Tahrifat (TTK m. 748) Uygulamasına İlişkin Bazı Değerlendirmeler” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2024, C. 26, S. 1, s. 105-136.